

Adolf Hitler (1889- 1945)

XX.yüzyılın en güçlü diktatörlerinden biri olarak kabul edilen Adolf Hitler, 20 Nisan 1889 yılında Yukarı Avusturya'da Almanya sınırına yakın bir kasaba olan Branau am Inn'da doğdu. Kasabanın gümrük memuru olan babasının adı Alois Hitler, annesinin adı ise Klara Hitler'di.

Ömrünün ilk yıllarını Branau am Inn kasabasında geçiren Hitler, babasının 1895 yılında gümrük memurluğundan emekli olmasından sonra, ailesiyle birlikte Yukarı Avusturya'nın başkenti Linz'e gitti ve çocukluğunun çoğunu burada geçirdi. Hitler, ilk ve ortaokul eğitimini Linz'de aldı. Ancak 1903 yılında babasını tüberkülozdan kaybedip kendisi de aynı yıl ağır bir ciğer hastalığı geçirince okula ara vermek zorunda kaldı. Hitler'e babasından emekli maaşı ve bir miktar birikim kalsa da ailece yaşadıkları maddi zorluklar sebebiyle bir daha okula dönemedi. Hitler bu olaydan dört sene sonra 1907 yılında annesini de kaybetti. Göğüs kanseri olan annesinin zorlu bir hastalık sürecinden sonra kaybı, Hitler'in yaşamında bir dönüm noktası oldu. Babasından kalan birikimlerin azalması ve kendisine verilen yetim aylığının yetmemesi üzerine zor duruma düşen Hitler, bir ressam olmak umuduyla Viyana'ya gitti ve burada Güzel Sanatlar Akademisi'ne başvuru yaptı. Ancak bu başvurusu reddedilince, geçinmek için çevresine posta kartlarından kopyaladığı manzara resimlerini satmaya çalıştı. Bu dönemde bekâr evlerinde ve belediye yurtlarında kalan Hitler yoksulluk ve yalnızlık içinde hayatta kalmaya çalıştı. Zor koşullar altında kalan Hitler, bu zorluklardan Viyana'daki kozmopolit kültürü ve çok uluslu yapıyı sorumlu tuttu ve burada ilk defa ırkçı ve Yahudi-karşıtı görüşlerini geliştirdi.

Viyana'da aradığı imkânları bulamayan Hitler, 1913 yılında babasından kalan son birikimle, Münih'e gitti. Bu dönemde askerlik çağı gelen Hitler, fiziğinin yetersiz bulunması sebebiyle orduya alınmadı. Ancak 1914 Ağustos'unda I. Dünya Savaşı başlayınca kendisi Bavyera ordusunca silah altına alındı. Sekiz haftalık eğitimden sonra, Ekim 1914'te Belçika'ya gönderildi ve burada Birinci Ypres Savaşı'na katıldı. Savaş boyunca cephede bulunan Hitler, Viyana ve Münih'te yaşadığı yalnızlık ve yoksulluktan sonra askerlik hayatını değerli ve anlamlı buldu. Cephe koşullarından hiç şikâyetçi olmadı ve birliğinden asla ayrılmadı. Savaş boyunca gösterdiği cesaret ve fedakârlıklardan ötürü kendisine Birinci Sınıf Demir Haç madalyası verildi. Ekim 1916'da yaşanan Somme Muharebesinde yaralandı ve iki yıl sonra Ypres yakınlarında zehirli gaza maruz kalarak geçici körlük yaşadı. Çatışma sona erdiğinde ise hastaneye kaldırıldı.

Hitler, 1918 Kasım'ında hastanede taburcu olmayı beklerken, Almanya'nın teslim olduğunu öğrendi. Alman ordusu hala düşman topraklarında iken gelen bu teslimiyet haberi kendisini şaşkınlığa uğrattı. Birçok Alman milliyetçisi gibi o da Almanya'nın savaşta değil masada yenildiğini ve bir komploya uğradığını düşündü.

Savaştan sonra Münih'e dönen Hitler burada askeri personel olarak ordu adına siyasi ajanlık yaptı. Bu kapsamda 1919 Eylül'ünde Alman İşçi Partisi'nin toplantılarını izlemeye başladı. Ancak incelemekle görevli olduğu bu partinin içinde zamanla oldukça etkili oldu ve 1920 yılında partinin propagandasından sorumlu kişi haline getirildi. Aynı yıl adını Milliyetçi Sosyalist Alman İşçi Partisi (*National Sozialistische Deutsche Arbeiter Partei*) olarak değiştiren parti, halk arasında national-sozialistische kavramının kısaltması olan Nazi adıyla anılmaya başlandı. Partinin kabuk değiştirdiği bu dönemde kendi konumunu güçlendirmek isteyen Hitler ise ordudan ayrıldı ve tüm zamanını partiye ayırdı. Bu yıllarda Almanya'da Nazi Partisi gibi aşırılık yanlısı partilerin gelişmesi için gereken koşullar mevcuttu. Savaşın kaybedilmesine, ağır barış şartlarına ve ekonomik sorunlara duyulan öfke ülkede yaygın bir hoşnutsuzluk yaratmıştı. Bu durum özellikle Berlin'de kurulan yeni Alman Cumhuriyeti'ne şüpheyle bakan Bavyera topraklarında ciddi bir

muhalefet oluşturmuştu.

Bu ortamda sivil hayata dönmek istemeyen askerler ve sosyalistlere karşı silahlandırılan milis güçler de Nazi Partisi'ne katılmaktaydı. Ernst Röhm isimli bir subay da bu çerçevede Nazi partisine katılmış ve Hitler'in parti içerisindeki yükselişine büyük katkı sağlamıştı. Ernst Röhm kendisiyle beraber partiye katılan eski askerleri ve milis güçleri, 1921 yılında Fırtına Bölüğü (Sturmabteilung-SA) adı altında yeniden teşkilatlandırarak Hitler'e bağlı müstakil bir ordu meydana getirmişti. SA mensupları parti toplantılarında Hitleri korumakla ve gerektiğinde rakip parti mensuplarına saldırmakla görevliydi. Üstelik bölgede sosyalistlerin ve komünistlerin güçlenmesinden endişe eden yerel asayiş güçleri de SA güçlerine destek veriyordu. Bu koşullar Nazi partisinin büyümesi için oldukça elverişliydi. Hitler bu imkânlardan faydalanmak ve partiyi güçlendirmek istiyordu. Ancak mevcut Nazi partisinin liderliği zayıf, programı ise karışıktı. Bu durumu düzeltmek isteyen Hitler önce istifa tehdidinde bulunarak 1921 Temmuz'unda partiyi ele geçirdi ve sınırsız yetkilerle parti başkanlığına getirildi. Sonra da etkili hitabeti ve güçlü liderliğiyle binlerce kişinin katıldığı parti toplantıları düzenledi. Böylece Nazi partisini Münih bölgesinde etkili bir güç haline getirdi.

Nazi Partisinin Bavyera bölgesindeki bu hızlı yükselişinden cesaret alan Hitler, iktidarı ele geçirmek için Kasım 1923'te tarihe Birahane Darbesi olarak geçecek bir kalkışmaya girişti. Bu darbe kalkışmasında Hitler, SA birlikleri ile önce bölgesel hükümet liderlerinin toplantısını bastı ve onları kendisine katılmaya zorladı. Sonra da bölgesel liderlerle beraber hükümet binasına doğru yürüyüşe geçti. Ancak polis ve ordu, ilerleyen yürüyüşçülere ateş açarak birkaçını öldürdü. Hitler de burada yaralandı ve yakalanarak vatana ihanetten yargılandı.

Yargılamalar esnasında vatana ihanetle suçlandığında bunu reddetti ve tarihteki hiçbir kurtuluş savaşının işgal altındaki başkentlerden başlamadığını ifade etti. Bu konuda Türkiye'yi örnek gösteren Hitler Türk Kurtuluş Savaşı'nın "milli benliğini ve savaşma arzusunu yitiren" İstanbul'da değil kırsal bölgede başladığını dile getirdi. Kemal Paşa'nın İstanbul'a başkaldırarak ülkesini kurtarmasının ihanet değil hizmet olduğunu söyleyerek her başkaldırının vatana ihanet olmayacağını savundu. Dava sırasında Hitler'in savunması Alman kamuoyunun oldukça ilgisini çekti. Hitler de bu ilgiyi kullanarak mahkemeyi etkilemeyi başardı ve beş yıl hapis cezası almasına rağmen bunun sadece 9 aylık kısmını yattı. Hapishanede geçirdiği 9 aylık süreçte ise siyasi otobiyografisini ve fikirlerini anlattığı *Kavgam* isimli eserini hapishane arkadaşı Rudolf Hess'e dikte etti.

Hitler, *Kavgam* adlı eserinde insanların, ırkların ve ulusların eşit olmadığı ve bu eşitsizliğin doğal düzenin bir parçası olduğunu savundu. Bu eşitsizlikte, ırklar hiyerarşisinin zirvesinde Aryan ırkı bulunuyordu ve bu ırk insanlığın yaratıcı yanını temsil ediyordu. Hitler'in beşeri konularda kabul ettiği doğal birim halktı (volk). Bu yüzden herhangi bir kurum veya uygulamanın meşruiyeti, halkın çıkarına olan katkısı üzerinden yorumlanmalıydı. Devletler de halklara hizmet etmek için vardı. Ancak Alman Cumhuriyeti bu vazifesini yapmamaktaydı. Çünkü Hitler'e göre parlamenter demokrasiler halkın çıkarlarına hizmet etmekte iki yönden hatalıydı. Birincisi bu yönetim düzeni, halkı oluşturan bireylerin eşit olduğunu savunuyordu ki Hitler'e göre bu fikir, doğal düzene aykırıydı. İkincisi ise bu anlayış halkın çıkarlarını, parlamenter temsille belirleyebileceğini sanıyordu ancak Hitler'e göre bu da yanlıştı. Çünkü ona göre halkın çıkarlarını ancak mutlak yetkilere sahip ve halkın vücut bulmuş hali olan Führer savunabilirdi. Führerin mutlak otoritesi altında şekillenen parti ise halktan oluşur ve yine halkı himaye ederdi. Fakat Hitler'e göre Nazizm'in gerçek düşmanı zaten çökmekte olan liberal demokrasi değildi. Ona göre Nazizm'in fikri rakibi enternasyonalizme ve sınıf mücadelesine dayanan Marksizm'di. Marksizm'in ötesinde ise Hitler'e göre düşmanların en büyüğü Yahudilerdi. *Kavgam*'da Hitler, Yahudileri, "bir tehdit" ve "ulusun içindeki bir parazit" olarak betimlemişti.

Hapiste bu fikirleri kaleme alan Hitler, serbest kaldıktan sonra partisine geri döndü. Ancak bu dönemde Alman ekonomisi istikrar kazanmış ve cumhuriyet düzeni meşruiyetini artırmıştı. Hitler'in ise 1928 yılına kadar tüm Alman eyaletlerinde konuşma yapması yasaktı. Bu sebeple Nazi partisinin yükselişi 1929 yılına kadar sekteye uğradı.

1929 yılında Büyük Buhran adı verilen Dünya ekonomik krizinden sonra Almanya yeni bir siyasi istikrarsızlığa savruldu ve bu ortam Nazi Partisi'ne yeniden büyüme imkânı sundu. Bu dönemde Hitler, Almanya'nın savaş tazminatı ödemelerine karşı bir propaganda kampanyası başlattı ve bu kampanya ulusal seviyede ilgi uyandırdı. Hitlerin fikirleri özellikle sosyalistlerin yükselişinden çekinen iş insanları ve sanayicilerin dikkatini çekti. Bu insanlar Nazi partisini destekleyerek Hitlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağladılar.

Mevcut Alman hükümetinin ekonomik krizi çözmedeki başarısızlığı, Hitlerin propaganda kampanyasını oldukça başarılı hale getirdi. 1928 yılında oyların ancak yüzde 2,6'nı alan Nazi Partisi 1930 yılında oyların yüzde 18'ini alarak ülkede ikinci parti oldu. 1932 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise Hitler, rakibi Hindenburg'a yenildi ancak oyların yüzde 36,8'ini alarak gücünü de gösterdi. Seçimlerden sonra Hitler hem yeni Cumhurbaşkanı Hindenburg hem de diğer merkez sağ partileriyle yakınlaşmaya başladı. Bu dönemde Alman siyasetine egemen olan komünizm korkusunu ve sosyal demokrat karşıtlığını kullanarak onları kendi şansöyeliğinde kurulacak bir hükümete ikna etti. Böylece 30 Ocak 1933'te diğer sağ partilerle bir koalisyon hükümeti kurarak iktidara geldi.

Hitler, iktidara geldikten sonra hızla mutlak bir diktatörlük kurdu. Bunun için 27 Şubat 1933'te çıkan Reichstag (parlamento) yangınına bahane etti ve tüm kişisel hak ve özgürlükleri ortadan kaldıran bir kararname eşliğinde erken seçime gitti. 5 Mart 1933'de yapılan bu seçimlerde Nazi Partisi oyların 43,9'unu alarak parlamentoda önemli bir çoğunluk elde etti. Seçimlerin hemen ardından parlamentodan bir "yetki kanunu" çıkardı. Bu kanun, Reichstag'ın tüm yetkilerini dört yıl süre ile kabineye devrediyor ve parlamento çalışmalarına bu süre için ara veriyordu. Bu yetki kanununun çıkması için 81 komünist vekil oylamadan önce gözaltına alındı ve oylama günü parlamento SA tarafından kuşatılarak bazı sosyal demokrat vekiller içeri alınmadı. Bu kanunun çıkmasından sonra Hitler, Nazi Partisi dışında kalan tüm partileri yasakladı ve Nazi Partisi'ne bağlı olmayan tüm sendika, dernek ve kuruluşları kapattı. Böylece ülkede mutlak bir hâkimiyet sağladı. Hitler'in iktidara gelişi Türk kamuoyunun oldukça ilgisini çekti. Milliyet Gazetesi baş muhabiri ve Siirt Milletvekili Mahmut Nedim Soydan 1933 yılında Berlin'e giderek Hitler ile bir mülakat gerçekleştirdi. 16 Temmuz tarihinde yayınlanan bu mülakatta, Hitler, Türkiye'yi örnek aldığını ve Kurtuluş Savaşı'nın kendisine ilham verdiğini söyledi. Ancak Hitler'in iktidara gelişi Türkiye'de farklı değerlendirmelere konu oldu. Cumhuriyet gazetesi, özellikle Almanya'daki sol partilerin tasfiyesini desteklerken Yeni Sabah ve Tan gazeteleri, Hitler'in Alman muhalefetini bir anda yok etmesini endişeyle haberleştirdi.

Almanya'da tüm iktidarı eline geçiren Hitler'in radikal bir devrim başlatmaya niyeti yoktu. Asıl amacı ordunun ve sanayicilerin desteğini arkasına almak ve cumhurbaşkanlığını elde etmektir. Bu sebeple muhafazakâr değerlerle kavgalı görünmek istemiyordu. Ancak bu dönemde SA'nın lideri Ernst Röhm, devrimci ruhun devamını savunuyor ve bu tutumuyla hem orduyu hem de sanayicileri tedirgin ediyordu. Hitler bu şartlar altında ülkeye hâkim olmak için Ernst Röhm'ü ve SA'yı tasfiye etmesi gerektiğine karar verdi. Bu sebeple Nazi yöneticilerini koruma timi olarak kurduğu SS (Schutzstaffel) birlikleriyle 29 Haziran 1934 gecesi kendisine muhalif diğer isimlerle birlikte Ernst Röhm'ü tutuklatarak yargısız şekilde infaz ettirdi. Adına "Uzun Bıçaklar Gecesi" denilen bu olayın ardından SA birlikleri etkisizleştirildi ve böylece hem ordunun hem de bürokrasinin desteğini alan Hitler, Hindenburg'un ölümü üzerine, 2 Ağustos 1934 günü cumhurbaşkanlığı makamını da elde etti. Bu süreç Türk kamuoyu tarafından da ilgiyle takip edildi. Akşam gazetesi

muhafiflerin sorgusuz sualsiz infaz edilmesine karşı çıkarken, Zaman gazetesi sermayedarların desteği için SA'nın tasfiyesini eleştirdi.

Hitler cumhurbaşkanı olduktan sonra kendisini fűhrer ilan etti. Hitler'in cumhurbaşkanlığı dűneminde Almanya'da yaşanan ekonomik toparlanma ve istihdam artışı, kendisine yönelik halk desteğini oldukça artırdı. Hitler de űlkenin i işlerini, kendine bağlı kimselere bırakarak daha çok dış politikayla ilgilenmeye başladı.

Hitler takip edeceđi dıř politikayı Kavgam'da açıkça yazmıřtı. Buna gűre Almanya űnce Versay Antlařması'nın kısıtlamalarından kurtulmalı ve silahlanma hakkını geri kazanmalıydı. Bunun ardından tűm Almanların, Almanya çatısı altında toplanması sađlanmalı ve "tek millet, tek devlet" (ein volk, ein.reich) ilkesi hayata geerilmeliydi. Daha sonra ise műreffeh bir Almanya için yeni bir "hayat sahası" (Lebensraum) elde edilmeliydi. Hitler'e gűre Almanların dođal yayılma alanı dođu Avrupa topraklarıydı. Bunun için Almanlar, Slavlarla olan tarihsel műcadelelerini yeniden bařlatmalı ve űlke sınırlarını Polonya ile Ukrayna topraklarına dođu uzatmalıydı. Bu műcadelede Hitler, Fařist İtalya'yı dođal bir műttefik olarak gűrűyordu. Hatta ona gűre Britanya İmparatorluđu, geleneksel denge politikasını bıraktıđı ve okyanus űtesine odaklandıđı takdirde Almanya'nın műttefiki olabilirdi. Fakat Fransa, Hitler açısından Almanya'nın tarihsel dűřmanı olarak durmaktaydı ve bu yűzden kesinlikle boyunduruk altına alınmalıydı.

Hitler, hayalini kurduğu genişlemeyi gerçekleştirmek için ilk iş olarak Versay Antlaşması'nın kısıtlamalarını kaldırması gerektiğini biliyordu. Bu amaçla diğer bűyűk gűlerin kendisine engel olmaması için propaganda sanatının tűm imkűnlerini kullandı. Yeri geldiğinde kendisini Bolřevizm'e karşı Avrupa'yı koruyan bir muhafız olarak sundu. Yeri geldiğinde ise tek amacının Versay'ın eşitsizliklerini ortadan kaldırmak olduğunu savundu. Bu sűrete űnce Silahsızlanma Konferansı'ndan ve Milletler Cemiyeti'nden çekildi (1933 Ekim) sonra da Polonya ile saldırmazlık antlaşması imzaladı (1934 Ocak). Bűylece yayılcılığa dođu attığı her adımdan sonra yeni bir uzlaşı sunarak Alman taleplerinin makul ve sınırlı olduğunu gűstermeye çalıştı. 1935 yılının Mart ayında Hitler zorunlu askerliği getirdi. Bu eylem İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından protesto edilse de Hitler bu itirazları dizginlemeyi başardı. Hatta Haziran ayında İngilizlerle ilişkileri geliştirerek, Almanya'nın yeniden donanma kurma hakkını elde etti. Bűylece Versay Antlaşması'nın en űnemli kısıtlamalarını 2 yıldan kısa bir sűre içerisinde ortadan kaldırmayı başarmış oldu.

Hitler bu sűrete Alman ırkını tek çatı altında toplama hedefine de yűnelmeye bařladı. Bu amaçla űncelikle 1920'leden beri Almanya'nın elinde olmayan Saarland bűlgesini Ocak 1935'te yapılan bir halk oylaması sonucunda geri aldı. 1936 Mart'ında ise Fransa ile Sovyetler Birliđi arasında imzalanan ittifak Antlařmasını bahane ederek Alman ordusunu askerden arındırılmıř Ren bűlgesine soktu. Bűylece Fransa sınırında yeniden Alman hűkimiyetini kurmuř oldu.

Ekim ayına gelindiđinde Hitler, Kavgam'da űngűrdűđű bir diđer tasarımı hayata geçirme fırsatı buldu ve İtalya ile ittifak kurdu. Bu ittifak Avrupa'daki gű dengesini bűyűk űlűde deđiřtirdi. űnkű 1936 yılında kadar İngiltere ve Fransa ile hareket ederek Almanya'nın gűneye dođu yayılmasına engel olan İtalya bu tarihten itibaren űnceki tutumundan vazgeçerek Orta Avrupa'da Alman yayılcılıđının űnűnű açtı. İtalya'nın bu tutum deđiřikliđinin iki bűyűk sebebi bulunmaktaydı. Birincisi İtalya, 1935 sonlarında Etiyopya'yı iřgal ettiđi için İngiltere ve Fransa tarafından dıřlanmış ve çeřitli ekonomik ve siyasi yaptırımlara uđramıřtı. İkincisi ise bu dűnemde İspanya'da ve Fransa'da seçimleri kazanan sol partiler, Sovyetlerle yakınlařarak, İtalya'dan uzaklařmıřlardı. Akdeniz'de yařanan bu deđiřimden rahatsızlık duyan İtalya ise 1936 Temmuz'unda bařlayan İspanyol iç savařında sosyalistleri destekleyen Fransa ve Sovyetler Birliđi'ne karřı milliyetçileri destekledi. Bu kapsamda hem Etiyopya'da hem de Akdeniz'de İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliđi'ne karřı műcadele eden İtalya, bu műcadelelerde daha fazla yalnız kalmayı gűze alamayarak, Orta Avrupa'daki

Alman karşıtı siyasetinden vazgeçti ve kendisini bu mücadelelerde destekleyen Almanya ile aynı ekseninde (mihverde) hareket etme kararı aldı. Böylece Hitler Avrupa'da önemli bir müttefik kazandı ve güneye doğru yayılmasının önündeki en önemli engeli ortadan kaldırdı.

İtalya ile varılan ittifak anlaşmasından yaklaşık bir ay sonra 1936 Kasım'ında Almanya bu sefer Japonya ile bir işbirliği anlaşması imzaladı. Anti-Komintern Pakt adı verilen bu anlaşmanın amacı Sovyet Rusya'nın komünizmi yayma girişimlerini durdurmaktı. Çünkü bu dönemde tıpkı Almanya gibi Japonya da Sovyet karşıtı bir dış politika uygulamaktaydı. Özellikle Moğolistan'da Sovyetler Birliği ile karşı karşıya gelen Japonlar olası bir savaşta kendilerini destekleyecek Avrupalı bir ortak bulma arayışındaydı. Bu arayıştan istifade eden Hitler de Japonya ile birlikte hareket ederek, Sovyet Rusya'yı arkadan sarmayı ve böylece Avrupa'da kendi elini güçlendirmeyi amaçladı. Sovyet karşıtlığında buluşan bu iki ülkenin katılımıyla oluşan Anti-Komintern Pakt'a ertesine İtalya da dâhil oldu ve böylece Tokyo-Berlin-Roma Mihveri ortaya çıktı. Bu ittifak sistemi sayesinde Hitler hem İngiltere ve Fransa'ya hem de Sovyetler Birliği'ne karşı caydırıcı bir güce sahip oldu ve onları talepleri konusunda taviz vermeye zorlayabildi.

Bu süreçte Hitler'in mevcut uluslararası yapıya yönelik eleştirileri, Boğazlar ve Hatay meselesini gündeme taşımak isteyen Türk yönetimi tarafından makul bulundu. Ancak Türkiye, uluslararası yapının zor kullanarak değiştirilmesine karşıydı ve yeni bir dünya savaşı çıkmasını istemiyordu. Bu yüzden 1934 yılında kendi çevresinde bölgesel istikrarı sağlayacak Balkan Antantını kurdu. Hitler, kendi nüfuz alanı gördüğü bu bölgede, Türkiye'nin etkinlik sahibi olmasından rahatsızlık duydu. Ancak Türkiye'nin kendisine karşı tavır almasını engellemek için ılımlı davrandı ve ilişkileri bozacak bir adım atmadı. Bu dönemde Türk gazeteleri, Avrupa'da artan gerilimden rahatsız olsalar da Hitler'in taleplerine hak veren yazılar yazdılar. Milliyet, Cumhuriyet ve Ulus gazeteleri Hitler'in dış politika adımlarını meşru eylemler olarak yorumladılar.

Hitler, oluşturduğu ittifak sisteminin kendisine sağladığı imkânlarla, 1937 yılından itibaren daha saldırgan bir politika izlemeye başladı. Kasım ayında ordu liderleriyle yaptığı gizli bir toplantıda Avusturya ve Çekoslovakya'yı içine alan yeni yayılma planlarını açıkladı. Bu planlara karşı çıkan ihtiyatlı komutanları ve devlet adamları 1938 yılı başlarında görevden aldı. Şubat ayında Avusturya şansölyesi Kurt von Schuschnigg'i görüşmek için Almanya'ya davet etti ve kendisine Avusturya'yı Nazi kontrolüne sokacak bir antlaşma teklif etti. Avusturya şansölyesi bu teklifi reddedip konuya yönelik bir halk olması yapacağını ilan edince, Hitler ordularına Avusturya'nın işgali için emir verdi. Alman askerleri hiçbir direnişle karşılaşmadan Avusturya'yı ele geçirdi. Böylece Hitler gençliğinde zorluklar yaşadığı ve küçük düştüğü bu ülkeyi başarıyla ele geçirdi. Almanya'nın bu hamlesine İngiltere ve Fransa herhangi bir direniş göstermedi. İtalya ise Almanya'yı destekledi.

Avusturya'nın ilhakından önce Hitler, bunun Alman-Çekoslovak ilişkilerini etkilemeyeceğini söylemişti. Ancak ilhaktan hemen sonra bu sefer Çekoslovakya'ya karşı harekete geçti. Çekoslovakya'daki Alman azınlığın lideri Konrad Henlein, Hitler'le eşgüdüm içerisinde ülkenin parçalanmasına yol açacak önemli talepleri gündeme getirdi. Bu talepler içerisinde Südet bölgesinin Almanya'ya bırakılması isteği de vardı. Bu istek, İngiltere ve Fransa tarafından da makul bulununca, Hitler bu ülkelerle 30 Eylül 1938 günü Münih Antlaşması'nı imzaladı. Antlaşma uyarınca Hitler, Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesi karşılığında Çekoslovakya'nın egemenliğine saygı göstermeyi kabul etti. Böylece Alman ırkının, Almanya çatısı altında birleştirilmesi amacını büyük ölçüde gerçekleştirdi.

Hitler, Münih Antlaşması'ndan sonra bunun Avrupa'daki son toprak talebi olduğunu söylemişti. Ancak 15 Mart 1939'da Çekoslovakya'nın kalanını işgal ederek ülkeyi bir Alman himayesine çevirdi. Bu durum Hitler'in sadece Alman halkını

tek çatı altında toplamakla yetinmediğini, ülkesi için daha geniş bir “hayat sahası” arayışında olduğunu gösterdi. Bir hafta sonra da Litvanya’dan Alman sınırındaki Memel şehrini talep etti ve bu isteği kabul ettirdi. Hemen ardından yönünü Polonya’ya çevirdi. Hitler, Alman anakarasıyla Doğu Prusya’yı birbirinden ayıran Polonya’nın Danzig (Gdansk) bölgesine yönelik bir dizi talebini Polonya’ya ilettili. Ancak Polonya herhangi bir tavizin daha ileri taleplere yol açacağını ve sonunun Çekoslovakya gibi olacağını düşünerek Hitler’in tüm taleplerini reddetti. İngiltere ve Fransa da benzer kaygılarla Polonya’yı desteklediler ve bu ülkenin bağımsızlığını garanti ettiler. Hitler bu duruma İtalya ile ittifak antlaşması yaparak ve Rusya ile saldırmazlık antlaşması imzalayarak karşılık verdi. Bu diplomatik adımlar sayesinde İngiltere’nin kendisiyle savaşa girmeyeceğini düşünen Hitler, 1 Eylül 1939 günü Polonya’nın işgal emrini verdi. Ancak 3 Eylül günü İngiltere ve Fransa, Almanya’ya savaş ilan etti ve böylece II. Dünya Savaşı resmen başlamış oldu.

Türkiye, Hitler’in saldırgan ve yayılcı girişimlerinden rahatsız olmakla beraber bu dönemde daha çok İtalyan tehdidinden çekiniyordu. Özellikle 1939 yılının Nisan ayında İtalya’nın Arnavutluk’u işgali Türkiye’nin endişelerini artırdı. İtalyan tehdidini dengelemek için İngiltere ve Fransa ile birlikte hareket eden Ankara, bu açıdan Hitler’in karşısında yer aldı. Bu durumun önüne geçmek isteyen Hitler eski başbakan Franz Von Papen’i Ankara’ya büyükelçi olarak tayin etti. Von Papen, Ankara’da yaptığı görüşmelerde, Türkiye’nin İtalyan tehdidi sebebiyle, İngiltere ve Fransa’yla yakınlaştığını gördü ve bu durumu önlemek için İtalya’ya Arnavutluk ve Onikiada’daki askeri varlığını azaltması konusunda baskı yapılmasını önerdi. Ancak Alman dışişleri bakanı Von Ribbentrop, Almanya-İtalya ilişkilerini tehlikeye atmamak için bu teklifi reddetti. Bu sebeple 1939 yılında Türk-Alman ilişkilerinde bir iyileşme gerçekleşmedi. Türk basını da özellikle 1939 yılından itibaren Hitler’in aleyhinde yayınlar yapmaya başladı. Tan, Cumhuriyet, Ulus, Yeni Sabah ve Akşam gazeteleri dâhil olmak üzere tüm basın organları kendisini Dünya’yı savaşa sürükleyen bir saldırgan olarak aktardı.

Savaşa giden süreçte Hitler’in dış politikası, zamanlamaya ve fırsatçılığa dayanmış ve uzun bir süre oldukça başarılı olmuştu. Almanya ve Avusturya’nın dışına hiç seyahat etmemiş ve yabancı dil öğrenmemiş olmasına rağmen Hitler demokratik ülke liderlerinin ruh halini doğru analiz etmiş ve bu liderlerin savaşa yönelik çekincelerini beceri ile değerlendirmişti. Polonya’nın işgaline kadar her hamlesinde başarılı olmuş ve tüm taleplerini savaştan elde etmişti. Savaşın başlamasından sonra ise elde ettiği hızlı başarılarla savaşa yönelik kaygılarını dindirmiş ve barışı yönettiği gibi savaşı da yönetebileceğini düşünmüştü.

Hitler’in savaş planı Polonya’nın işgalinden sonra İngiltere ile yeni bir antlaşma yapmaya dayanıyordu. Fakat Polonya’nın hızlı işgaline rağmen, bu barışı sağlayamayınca, Fransa’ya saldırmaya karar verdi. Ancak kötü hava koşulları, bu harekâttan çekinen generallerin, taarruzu erteletmelerine imkân verdi. Bu Hitler’in planında iki büyük değişikliğe sebep oldu. Birincisi Hitler’in İskandinavya’daki İngiliz varlığını engellemek için 1940 Nisan’ında Norveç’i ve Danimarka’yı işgal etmesi oldu. Hitler bu tehlikeli operasyonla yakından ilgilendi ve elde ettiği başarı sonrasında askeri operasyonlarla daha yakından ilgilenmeye başladı. İkincisi ise 10 Mayıs’ta başlayan Fransa seferinde General Erich von Manstein’in iddialı planını benimsemesi oldu. Bu plan uyarınca Alman ordusu kuzeyden gitmek yerine Ardennes ormanlarından ilerledi. Hitler’in benimsediği plan büyük bir başarı sağladı ve Alman orduları I. Dünya Savaşı’nda ulaşamadıkları İngiliz Kanalı’na 10 gün içerisinde ulaştı. Alman ordularının taarruzundan sadece 4 gün sonra Hollanda ve 16 gün sonra Belçika teslim olmak zorunda kaldı. Bu başarılı harekât sonucunda Almanya’nın savaşı kazanacağına ikna olan İtalya, 10 Temmuz’da Fransa’ya savaş açtı. 22 Temmuz’da ise Fransa Hitler ile ateşkes antlaşmasını imzaladı. Hitler, Fransa teslim olunca İngiltere’nin de ateşkes isteyeceğini düşünüyordu. Bu olmayınca Britanya’nın işgaline hazırlanmaya başladı. Fakat Alman donanması, yeterli güce sahip olmadığı için Hitler İngiltere’yi havada

yenmeyi planladı.

Fransa'nın teslimiyeti ve İtalya'nın savaşa girmesi, Hitler'i Türkiye için bir tehdit haline getirdi. Hitler, Türkiye'yi yanına çekmek için gerekirse güç kullanmayı düşünüyordu. Fakat 1940 Kasım'ında Sovyetler Birliği, Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Finlandiya ve Macaristan'ı kendi nüfuz bölgesinde gördüğünü, Hitler'e bildirdi. Bunun üzerine Hitler ordunun 15 Mayıs 1941'e kadar Sovyetlerin işgaline hazır olması emrini verdi. Hitler'in emriyle Türkiye'nin işgaline yönelik de planlar hazırlayan Alman Genel Kurmayı, Sovyet meselesi çözülmeden Türkiye'yi işgal etmenin çok tehlikeli olduğunu ifade ettiler. Buna göre Marmara Denizi'nin ötesine geçecek birliklerin yakıt ikmali yapması ve Anadolu coğrafyasında ilerlemesi çok zordu. Bu sebeple Türkiye ile olası bir savaşın kısa sürede bitirilmesi mümkün değildi. Genel Kurmayın bu raporu üzerine Hitler, işgal fikrinden vazgeçerek, Türkiye'yi diplomatik yollarla elde etmeye karar verdi. Bu amaçla İsmet İnönü'ye mektup yazarak Almanya ve Türkiye'nin kader ortaklığına ve silah arkadaşlığına vurgu yaptı. Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine duyduğu saygıyı dile getiren Hitler, gelecekte de iki ülke arasında dostane bir işbirliği umduğunu ifade etti. Buna karşılık İnönü, Hitler'e yazdığı cevapta, Türkiye'nin barıştan yana olduğunu ancak kendi toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını da tartışmaya açmayacağını söyledi. İnönü'nün mektubunu bizzat Türkiye'nin Berlin Büyükelçisi Hüsrev Gerede Hitler'e takdim etti. Bu sırada Hitler, Gerede'ye, Sovyetlerle Türkiye üzerine yaptığı görüşmenin tutanaklarını sundu. Bu tutanaklara göre Sovyetler Birliği, Türk Boğazlarında deniz ve hava üsleri talep ediyor ve Montrö'nün kendi lehine değiştirilmesini istiyordu. Hitler bu tutanaklardan hareketle Türkiye'yi Rus tehdidinden ülkesinin koruduğunu ifade etti ve Almanya ile Türkiye'nin işbirliği yapması gerektiğini dile getirdi. Hitler'in bu tavrı Türkiye tarafından olumlu karşılandı ve iki ülke arasında yakınlaşma başladı. Von Papen de Hitler'e yazdığı mektuplarda Alman askeri üstünlüğünün Türkiye'nin tutumunu değiştirdiğini ve iki ülke ilişkilerini giderek geliştirdiğini ifade etti.

Hitler Sovyetler Birliği'ni işgale hazırlanırken, İtalya hem Afrika cephesinde İngilizlere yenildi hem de Yunanistan'a yönelik işgal girişiminde başarısız oldu. Bu yüzden Alman ordusu Balkanlar'da ve Kuzey Afrika'da İtalya'nın yardımına gitmek zorunda kaldı. Hitler'in savaşa yönelik planları Yugoslavya'da Alman yanlısı hükümetin düşmesi sonucunda daha da bozuldu ve Balkanlarda hâkimiyeti sağlamak için Alman ordusu önce Yugoslavya'yı sonra Yunanistan'ı işgale başladı. Bu işgal girişimleri başarılı oldu ancak Sovyetler Birliği'ne saldırmayı planlayan Hitler, Akdeniz coğrafyasına fazla birlik ayırmak istemiyordu. Bu amaçla Türkiye ile iyi geçinmek isteyen Hitler, 4 Mayıs 1941'de yaptığı meclis konuşmasında, iki ülkenin Dünya Savaşı'nda müttefik olduklarını ve bu savaştan eşit derecede zarar gördüklerini hatırlattı. Daha sonra da Türkiye'nin Atatürk'ün dehasıyla kendini toparladığını ve böylece eski müttefiklerine bir örnek yarattığını ifade etti. Hitler'in bu olumlu tutumu, savaştan kaçınmak isteyen Türkiye tarafında da karşılık buldu ve iki ülke arasında 18 Haziran 1941 günü Dostluk Antlaşması imzalandı. Bu dönemde Türkiye'nin tarafsızlığıyla yetinmeyen Hitler, Ankara'dan askeri geçiş hakkı talep etti. Hitler'in amacı Anadolu topraklarından geçerek Ortadoğu'ya ulaşmaktı. Ankara Türkiye bu talepleri uzun görüşmelere ve müzakerelere havale ederek geçiştirmeyi başardı ve savaşın dışında kaldı.

Balkanlardaki savaşın da etkisiyle, Alman ordularının, Sovyet işgaline hazırlanması beklenenden uzun sürdü ve Hitler ancak Türk-Alman Dostluk Antlaşmasından 4 gün sonra, 22 Haziran 1941'de Sovyetlere savaş ilan edebildi. Savaşın başlamasıyla beraber Alman ordusu Sovyet topraklarında oldukça hızlı ilerledi ve kısa sürede neredeyse üç milyon Rus askerini esir aldı. Ancak buna rağmen Almanlar, Rus ordusunu savaş dışı bırakmayı başaramadı. Hızlı bir zafer isteyen Hitler, bu harekâta generalleriyle ayrıştı. Harekâtın belli bir hedefe yoğunlaşmasını talep eden Alman komutanların aksine tek bir amaca odaklanmayarak kuvvetlerini farklı noktalara dağıttı. Ancak Aralık 1941'de, Moskova önlerinde,

Rus karşı taarruzu başlayınca Hitler tek seferde Rusya'yı ele geçiremeyeceğini kabul etmek zorunda kaldı.

7 Aralık 1941'de Japonya, ABD'nin Pearl Harbor'daki filosuna saldırınca, Hitler Japonlarla olan ittifakı gereğince ABD'ye savaş ilan etti. Bu durum onun tüm stratejisini değiştirdi. O zamana kadar kısa vadede savaşı bitirmeyi uman Hitler, 1942 yılında savaşın yakın zamanda bitmeyeceğini kabul etti ve Almanya'yı savaş ekonomisine geçirdi. Askeri alanda ise rakiplerinden birini barış yapmaya zorlayarak karşısındaki koalisyonu dağıtmayı ümit etti.

Bu yıllarda Nazi Partisi yetkilileri de Avrupa'ya "yeni bir düzen" vermek için çalışmalara başladılar. 1933'ten 1939'a kadar ve hatta bazı durumlarda savaşın ilk yıllarında bile Hitler'in amacı, Yahudileri Büyük Alman İmparatorluğu'ndan kovmaktı. 1941'de bu politika sürgünden imhaya dönüştü. Bu kapsamda Nazi rejimi altında oluşturulan toplama kampları, Auschwitz gibi imha kamplarını içerecek şekilde genişletildi. Bu kıyım sürecinde Katolikler, Polonyalılar, eşcinseller, Romanlar ve özürlüler ağır katliamlara uğradılar. Ancak Nazizm'in kurbanları arasında açık ara ön sırada Yahudiler vardı. Alman işgali altındaki Avrupa'da altı milyondan fazla Yahudi öldürüldü.

1942 yılının sonunda, El-Alamein ve Stalingrad'da alınan yenilgiler ve Amerikan kuvvetlerinin Kuzey Afrika'ya çıkması, savaşta bir dönüm noktası oldu. Bu tarihten itibaren Hitler'in davranışları ve yaşam biçimi değişmeye başladı. Operasyonları doğudaki karargâhından yöneterek, bazı geri çekilmelere izin vermeyi reddetti ve bombalanan şehirleri ziyaret etmek istemedi. Bu dönemde doktoru Theodor Morell'e ve onun verdiği ilaçlara bağımlı hale geldi. Ancak yine de savaşta inisiyatif almaktan vazgeçmedi. Temmuz 1943'te İtalya'nın teslim olması ve Mussolini'nin tutuklanması üzerine oldukça dikkat çekici bir harekât başlatarak hem İtalyan ordusunun elindeki tüm önemli mevzileri elde etti hem de Mussolini'yi kurtararak yeni bir Faşist hükümetin başına geçirdi. Böylece Müttefiklerin Almanya'yı güneyden sarma planını başarılı bir şekilde engelledi. Fakat bu başarıya rağmen savaşın genel gidişatını tersine çevirmek giderek güçleşmekteydi.

1943 yılı itibariyle savaşın kaybedildiğini düşünen subaylar ve Nazi karşıtı siviller, Hitler'i ortadan kaldırarak Müttefiklerle ateşkes yapabileceklerini düşündüler. 1943-44 yıllarında Hitler'in yaşamına yönelik birkaç girişim planlandı. En başarılı olanı, 20 Temmuz 1944'te, Albay Claus von Stauffenberg'in Hitler'in karargâhında yaptığı bombalı saldırı oldu. Ancak Hitler, bu saldırıdan, yüzeysel yaralarla kurtuldu ve birkaç istisna dışında, komploya karışanların hepsini idam ettirdi. Bu olay sonrasında Hitler'in orduya olan güveni tamamen yok oldu ve tüm karargâhlara Nazi yöneticileri tayin edildi.

Bu olaydan sonra Hitler'in sağlığı daha da bozuldu ancak yine de ülkedeki otoritesini korudu. Müttefiklerin Normandiya'yı işgali üzerine Hitler, Amerikan ve İngiliz ordularını bölmeyi amaçlayan Ardennes'deki bir saldırıyı yönetmek için karargâhını batıya taşıdı. Bu harekât başarısız olunca, roket ve jet motoru gibi yeni teknolojilerin kullanımına veya müttefik güçlerin dağılmasına dayalı planlarla savaşı kazanmayı ümit etti. Türkiye ise Ağustos 1944'te Almanya ile olan tüm ticari ve diplomatik bağlarını sonlandırdı.

Ocak 1945'ten sonra Sovyet kuvvetleri Berlin'e yaklaşırken, Hitler güneyde nihai bir direnişe öncülük etme planını terk ederek, Berlin'deki sığınağına çekildi ve buradan asla ayrılmadı. Savaşın bitmek üzere olduğunu anlayan Türkiye de 23 Şubat'ta Almanya'ya savaş ilan etti. Hitler ise son aylarını aşırı sinirli bir bitkinlik içinde sığınağında geçirdikten sonra nihayet yenilginin kaçınılmazlığını kabul etti ve 28-29 Nisan gece yarısı kendi canına kıymadan önce Eva Braun ile evlendi ve hemen ardından o zamana kadar yaptıklarını haklı çıkaran siyasi vasiyetini yazdırdı. Sonra da Amiral Karl Dönitz'i devlet başkanı ve Joseph Goebbels'i başbakan olarak atadı. 30 Nisan'da Goebbels'e ve çevresinde kalan

birkaç kişiye veda etti. Ardından odasına çekildi ve eşi Eva Braun ile beraber intihar etti. Talimatları doğrultusunda cesetleri yakıldı.

Mert Can ERDOĞAN

KAYNAKÇA

Gazeteler

Akşam, (03.01.1935) , (02.09.1939)

Cumhuriyet, (07.05.1933), (26.11.1933), (16.01.1935), (07.05.1939), (23.03.1939) , (02.09.1939)

Milliyet, (16.07.1933) (28.01.1934), (12.11.1933), (18.11.1933), (16.01.1935) , (02.09.1939)

Ulus, (16.01.1935), (03.04.1939), (27.08.1939), (02.09.1939)

Tan, (06.08.1935), (17.05.1939), (02.09.1939)

Yeni Sabah (23.08.1938) , (02.09.1939)

Zaman, (17.06.1934) , (02.09.1939)

Kitaplar

Domarus Max, **Proklamationen 1932-1945: Kommentiert Von Einem Deutschen Zeitgenossen**, Bolchazy-Carducci Publishers, U.S.A. Chicago, 1988.

Evans, Richard J. **The Third Reich At War**, Penguin Books, U.S.A. New York, 2008.

Giblin, James Cross, **The Life and Death of Adolf Hitler**, Clarion Books, U.S.A. Boston, 2015.

Gruchmann, Lothar, **Der Hitler-Prozess 1924**, De Gruyter, Deutschland Berlin, 1997.

Haffner, Sebastian, **The Meaning of Hitler**, Harvard University Press, U.K. Cambridge, 1979

Hitler, Adolf, **Mein Kampf**, Institut für Zeitgeschichte München, Deutschland Berlin, 2022.

Ihrig, Stefan, **Atatürk in Nazi Imagination**, Harward University Press, U.K. Cambridge, 2017.

Oran, Baskın, **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I:1919-1980**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Redlich, Fritz R., **Hitler: Diagnosis of a Destructive Prophet**, U.S.A. New York: Oxford University Press, Eylül 2000).

Shirer, William L., **Rise and Fall of the Third Reich**, Arrow, U.K. London, 1991.

Ullrich, Volker, **Hitler: Volume I: Ascent 1889-1939**, Vintage, U.K. London, 2018.

Ullrich, Volker, **Hitler: Volume II: Downfall 1939-45**, Vintage, U.K. London, 2021.

Von Papen, Franz, **Memoirs**, Andre Deutsch, Deutschland, Berlin, 1952.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/adolf-hitler-1889-1945/?pdf=5423> adresinden erişilmiştir